

הרב יהודה ליב נחמנסון
מח"ס לב השבת, דיני איטר, צהר המשפט

גזירת המשקה בפורים

שאלה:

האם "גזירת המשקה" של הרבי תקפה גם בפורים בו יש חיוב "לבסומי עד דלא ידע"?
והאם הגזירה חלה גם על יין?

תשובה:

מדברי הרבי במשך השנים עולה שאברכים עד גיל ארבעים ועל אחת כמה וכמה בחורים, מקיימים מצות "עד דלא ידע" בפורים בשתיית יין בשיעור רוב רביעית מצומצם מחולק לג' או ד' פעמים, תוך השתדלות אמיתית להעמיד עצמו במצב של למעלה מטעם ודעת, ועל ידי שקיעה ביין אמיתי שהוא יינה של תורה. ואלו שלאחר גיל ארבעים מקיימים "עד דלא ידע" ללא ההגבלות האמורות.

מקורות:

א

א. בשולחן ערוך אורח חיים (סי' תרצה ס"ב) איתא:

"חייב אינש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי". ובהגהת הרמ"א:
"ויש אומרים דאין צריך להשתכר כל כך, אלא שישתה יותר מלימודו וישן ומתוך שישן אינו יודע בין ארור המן לברוך מרדכי, ואחד המרבה ואחד הממעט ובלבד שיכוין לבו לשמים".

ב. והנה בשיחת שבת פרשת שמיני תשכ"ג (אות יב ואילך, שיחות קודש תשכ"ג עמ' 282) תיקן הרבי את הגזרה הידועה על שתיית משקה משכר. להלן קטעים מאותה שיחה (בתרגום מאידיש, וכן רוב הציטוטים דלהלן משיחות קודש):

א. "כל מה שייאמר להלן שייך בעיקר לאלה שקודם גיל ארבעים (ובפרט בחורים שאינם נשואים שבנוגע אליהם ישנם הרי עוד טעמים מדוע להתנזר משתיית משקה), אבל גם אלו שאחרי ארבעים צריכים למעט בשתיית משקה".

ב. "שיעשו קידוש רק על יין (או על פת), לא על משקה".

ג. "גם בשעה שעושים קידוש על יין, שלא ישתו את כל הכוס, כי אם לא יותר מרוב כוס (חוץ מדי' כוסות של פסח שצריכים לשתות את כל הכוס)".

ד. "ובנוגע לשמחה, אפילו שמחת חתן כו' וכן גם בנוגע לסתם התוועדות חסידותית, יכולים לומר לא יותר מאשר ג' פעמים 'לחיים' כו', ושיהיה רק על כוסות קטנים באופן שכל שלשת הפעמים יחד לא יהיו יותר מרוב רביעית מצומצם".

ה. "כל הנ"ל הוא בנוגע לכל ימי השנה, הן בחול, הן בשבת והן ביום טוב".

מן הראוי לשים לב לדברי הרבי "גם בשעה שעושים קידוש על יין וכו'", היינו שהגזירה חלה גם על יין! ולא רק על משקה חריף כמו וודקה.

ג. בהמשך השיחה שם נאמר עוד:

"רק בנוגע ליום אחד בשנה – פורים – אינני רוצה להתערב, מצד שני טעמים: טעם אחד הוא מצד זה שבפורים צריכים לאחוז ב'עד דלא ידעי', ובשעה שאוחזים ב'עד דלא ידעי' הרי ודאי שלא יהיה הדעת של היצר הרע לשכנעו לקחת משקה. והטעם השני והוא העיקר: כיון שעד פורים מסתמא יבוא כבר משיח שאז הרי יהיה 'כולו משקה' – 'ומלאה הארץ דעה את הוי' כמים לים מכסים".

נמצא שבשעת תיקון הגזרה – בשנת תשכ"ג – נאמר ברורות שפורים אינו בכלל גזרה זו.

ב

יותר מאוחר הוחלה הגזרה גם על פורים

ד. אכן שנתיים לאחר מכן, בשיחת י"ב תמוז תשכ"ה (אות ט, שיחות קודש תשכ"ה ח"ב עמ' 241-242), אמר הרבי במפורש שהגזרה תקפה גם בפורים, ואלו דבריו (ניתן לשמוע בסרט ההקלטה):

"אפילו כשמגיעה התוועדות כו' יש להגביל לא יותר משלוש כוסות ושכל השלוש כוסות יחד יהיו פחות מרביעית כו', בין בשבת ובין ביום טוב, בין י"ב תמוז ובין י"ט כסלו ובין שמחת תורה ובין פורים".

נמצא שאף שבתחילה לא רצה הרבי "להתערב" בנוגע לפורים, הרי שמאוחר יותר החליט – מטעם הידוע לו – להתערב ולהחיל את הגזירה גם על פורים!

ה. וכך משמע ברור גם מדבריו **בהתוועדות פורים** תשמ"ב (אות מו, תורת מנחם התוועדות תשמ"ב ח"ב עמ' 975):

"מן הראוי שה'ציבור' כולו יבחר מישהו שימסור נפשו (בכח) ויקיים את החיוב ד'עד דלא ידע' בפועל, ועל ידי זה יוציא ידי חובה את הציבור כולו. **כנראה יהיו כאלו שירצו להתיר לעצמם לשתות יותר מד' פעמים, ולכן חוזרים ומדגישים שאין הכוונה אליהם**".

הרי שגם בפורים לא התיר לכלל הציבור לשתות יותר מהשיעור המוגבל של כל השנה.

1. בשיחת פרשת תצוה תש"נ (תורת מנחם התועדויות תש"נ ח"ב עמ' 372, השלמות לשיחה הנ"ל בלתי מוגה) נאמר:

"בנוגע להתועדויות במשך המעט לעת דפורים, מתוך שמחה באופן ד'עד דלא ידע', אבל עם הגבלות כו', ובפרט בנוגע לתלמידים, ועל דרך זה בנוגע לכל בני ישראל, כמדובר כמה פעמים שצריך להיות על פי ההגבלות דתורת החסידות, ואין צורך להאריך בזה כיון שהדברים ידועים ומפורסמים וגם בדפוס".

ועל פי הנ"ל דבריו מבוארים בפשטות:

שמחת פורים צריכה להיות באופן של "עד דלא ידע" אצל כל אחד לפי ענינו! כלומר, אלו שלאחר גיל ארבעים רשאים לשתות באופן שיבואו ל"עד דלא ידע" כפשוטו; ואלו שקודם גיל ארבעים ישתו הכמות המותרת להם וישתדלו להגיע על ידי זה ל"עד דלא ידע" (וכפי שביאר באגרות קודש ח"י"ד עמ' תקיט: "שהחיוב דבסומי בפוריא עד דלא ידע אפשר שתספיק טיפה אחת, ובלבד שתבוא באופן שתפעול להעמיד את עצמו למעלה מהטעם ודעת שלו, וכנראה גם במוחש שאם רוצים באמת – מספיקה טיפה אחת, ואם חס ושלום אין זה כך – אפילו חבית אינה מועילה"), וכמו כן ישתדלו לקיים "עד דלא ידע" על ידי "יין אמיתי שהוא יינה של תורה" כדלהלן בשיחה דשנת תש"ל (ולהעיר מדברי כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע בספר המאמרים עטר"ת עמ' שז: "וזהו חייב אינש לבסומי בפוריא הוא תענוג הנפש בפנימיות התורה ובבחינת אהבה רבה בתענוגים");

ויחד עם הוראה זו ניתנת האזהרה – "אבל עם הגבלות כו' ובפרט בנוגע לתלמידים ועל דרך זה בנוגע לכל בני ישראל!" והכוונה בזה היא, שכל אחד לפי ענינו צריך לזכור את "ההגבלות" שנאמרו בתשכ"ג. דהיינו, אלו שלאחר גיל ארבעים יזכרו ההוראה הכללית שנאמרה אז – ש"גם אלו שאחרי ארבעים צריכים למעט בשתיית משקה"; ובחורים שאודותם נאמר אז "שבנוגע אליהם ישנם הרי עוד טעמים מדוע להתנזר משתיית משקה" – עליהם "בפרט" לזכור לא לעבור על הגזרה.

2. בשיחות קודש תשל"ז (ח"ב הוספות עמ' 687) מסופר:

"יום א' כ"ו סיון: ביחידות בקש אחד תיקון על ענין שתיית משקה יותר מהשיעור 'בפורים' ובשמחת תורה', ואמר לו אד"ש שהתקנה אודות שתיית משקה בתוקפה עומדת, וכיון שאתה לא נזהרת, תשפיע אל א' או ב' שישמרו על התקנה" (הובא בספר בסוד שיח ח"ב עמ' 41).

נוסח אחר מובא בגליון התמים (אדר תשס"א עמ' 18):

"סיפר אחד התמימים, בכ"ז סיון תשל"ז נכנסתי ליחידות אצל כ"ק אד"ש ושאלתי בנוגע לכך ששתיית יותר מהמידה ושאלתי האם התקנה היא גם בנוגע לפורים, ובאם כן מהו התיקון לזה. ועל כך ענה הרבי: בנוגע לשאלתך אודות התקנה של המשקה, הנה ידוע שהתקנה בתקפה, **כולל פורים** ושמחת תורה. היות וכתבת שאתה עברת על התקנה, הרי התיקון לזה הוא להשתדל להשפיע על שניים או יותר שעדיין אינם אוחזים בתקנה שיקיימו את התקנה" (וראה ספר היכל מנחם ח"ג עמ' רנח).

ג

אופן קיום "עד דלא ידע" אצל בחורים

ח. בשיחת שבת פרשת פרה תש"ל (אות ו, שיחות קודש תש"ל ח"א עמ' 567) אמר הרבי:

"הדין הוא שאסור להכין משבת לחול, אך לא כתוב בשום מקום שאסור להשלים בשבת מה שלא השלימו ביום חול. ובנוגע לענינו, החיוב 'לבסומי בפוריא עד דלא ידע' כפי הנראה התקיים בפורים בצנעה, ממילא אולי עכשיו מישהו יקיים את הענין של 'עד דלא ידע', שעכשיו אנו בשבת שלאחר פורים כו'. אך זה לא נותן היתר לכל אחד ואחד וכל שכן לא לבחורים, שענינם הוא לימוד תורה ועיסוק בינה של תורה ולקיים את 'חייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע' – וכפירוש רש"י 'ביין' – ביין אמיתי שהוא יינה של תורה".

הרי לנו הנחיה ברורה מהרבי כיצד על בחורים לקיים את החיוב של "עד דלא ידע" בפורים – על ידי עיסוק בינה של תורה.

ד

היתרים בדרך הוראת שעה

ט. בשיחת פורים תשכ"ד (סי"ב, שיחות קודש תשכ"ד עמ' 231) אמר הרבי:

"מה שהזכרתי שאין בית דין והגבלות, התכוונתי גם בנוגע להיום, שבדרך כלל הרי ישנה ההגבלה של ג' כוסות וכענין הידוע, ממילא להיום, במסיבה זו, זה בטל".

ומכך שמדגיש שביטול ההגבלה הוא "להיום" ו"במסיבה זו", משמע שזהו היתר חד-פעמי. דאילו בא להתיר בכל סעודת פורים, די היה לו לומר "במסיבה זו", דהיינו שבכל 'מסיבת סעודת פורים כמו זו' אין הגזרה תקפה. אך מכך שמוסיף גם "להיום", משמע שזהו היתר רק לאותו מעמד ואין ללמוד מכך לשאר שנים.

י. להלן תיאור מתחילת התוועדות פורים תשל"ט (שיחות קודש תשל"ט ח"ב עמ' 263):

"כל הנוכחים אמרו 'לחיים' לכ"ק אד"ש כו'. כשגמרו לומר לחיים בפעם הג', אמר כ"ק אד"ש: כל זה ב'מועדים לשמחה', אבל בשמחת פורים שאז הרי 'עד דלא ידע' כו', אם כן ודאי שצריכים לומר פעם רביעית לחיים ואחר כך יוסיפו וכל המרבה הרי זה משובח".

גם במקרה זה פשוט שההיתר לשתות ללא הגבלה ("יוכל המרבה הרי זה משובח") היה בבחינת הוראת שעה, ועל דרך הנ"ל בשנת תשכ"ד.

ה

הקפדה מיוחדת על בחורים גם בפורים

יא. במשך השנים אנו מוצאים כמה פעמים בהתוועדויות פורים שהרבי חיפש אחד שיוציא את כל הקהל ידי חובת עד דלא ידע, כמו לדוגמא בפורים תשל"א (אות יא, שיחות קודש תשל"א ח"א עמ' 571):

"שיימצא לכל הפחות אחד בעל מסירות נפש שיקיים את הענין של 'עד דלא ידע' בדרכי נועם ובדרכי שלום, **אך לא בחור**".

ובסיום השיחה שוב:

"ההצעה של 'לא ידע' שיהיה מתנדב אחד שניים שלושה, **אך לא מהבחורים**, במקומה עומדת".

יש לציין שמסתמות דבריו "שיימצא לכל הפחות אחד וכו'" משמע שלא שלל שאותו אחד יהיה באותה הפעם פחות מגיל ארבעים. ועם זאת הדגיש "אך לא בחור כו' אך לא מהבחורים". מכאן רואים את גודל ההקפדה על **בחורים** שלא ישתכרו גם בפורים.

יב. ולהעיר גם משיחת פורים תשי"ב (סכ"ו, תורת מנחם ח"ה עמ' 45) **שקדמה לגזרת המשקה**:

"בנוגע לבחורים, כיון שלא תמיד היה כ"ק מו"ח אדמו"ר גורס שיהיה אצלם היעד דלא ידע, לוקח אני את האחריות על כך שלעת עתה יצאו ידי חובה ביכלים שבגשמיות הם קטנים".

ו

הבהרת ביטויים שונים

יג. בשיחת תענית אסתר תשד"מ (אות י, תורת מנחם התוועדות תשד"מ ח"ב עמ' 1179-1180) נאמר:

"מצינו שקלא וטריא בספרי גדולי ישראל בנוגע לדינו של אדם שהזיק בימי הפורים מפני שהיה במצב של 'עד דלא ידע', אם הוא חייב לשלם כו'. ולהעיר, במשך כל השנה כולה הרי זה דבר המאוס ומושלל לגמרי, כמבואר בארוכה בשיחות של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, אמנם בימי הפורים ישנו החיוב 'לבסומי עד דלא ידע', וזאת כאשר עושה זאת אך ורק מפני ועל פי ציווי התורה, ובאופן כזה הרי התורה שומרת עליו שלא יבוא לידי ענין בלתי רצוי".

משיחה זו משמע לכאורה שבפורים מותר מה שבכל השנה מושלל.

אכן, על פי הנ"ל שהרבי אמר **במפורש** כמה פעמים **לפני ואחרי** שיחה זו (בתשכ"ה, בתשמ"ב ובתש"נ) שגזירתו על אלו שפחות מגיל ארבעים חלה גם בפורים, על כרחך שדבריו כאן נאמרו רק לגבי אלו שאחרי גיל ארבעים, **שלהם** מותר לשתות בפורים יותר משיעור הגזרה ולהגיע ל'עד דלא ידע' כפשוטו.

יד. בשיחת שבת פרשת שמיני תשמ"א (אות לד, שיחות קודש תשמ"א ח"ב עמ' 763) אמר הרבי:

"בפורים צריכים להיות 'עד דלא ידע', אבל זהו רק בפורים, מה שאין כן בשאר הזמן ישנה ההגבלה כו' יין ושכר אל תשת', וכמדובר כמה פעמים שישנם המדידות והגבלות של השולחן ערוך ובפרט של רבותינו נשיאינו ובפרט על תלמידי הישיבה, כמה יין מותר לשתות בכל השנה. בימי הפורים ישנו הציווי של 'עד דלא ידע' כו', מה שאין כן בכל השנה כולה ישנם המדידות והגבלות שרבותינו נשיאינו הטילו על תלמידי הישיבה במיוחד כמה מותר לשתות".

ולכאורה מדבריו בשיחה זו יש קצת משמעות שאף לבחורים מותר לשתות יין בפורים ללא הגבלה, שהרי מזכיר בתוך דבריו את "תלמידי הישיבה" ועם זאת אומר שבפורים צריך להיות "עד דלא ידעי" ומשמע ללא הגבלות.

אכן נראה שאין להסיק משיחה זו שבפורים אין כל הגבלה. כי מאחר וכנ"ל בשנים שקודם לכן ושלאחר מכן אמר **בפירוש** שהגזרה תקפה גם בפורים, **לא יעלה על הדעת** שישתור דברי עצמו ח"ו. ולכן על כרחך לומר שמה שמשמע מדבריו כאן שבפורים אין הגבלות, הכוונה רק לאלו שלאחר גיל ארבעים שאינם בכלל הגזרה, שבכל השנה יש גם להם "הגבלות" של השולחן ערוך ובפרט של רבותינו נשיאינו שציוו "למעט בשתיית משקה" (כנ"ל), ואילו בפורים הגבלות **אלו יורדות עבורם!**

ומה שיש קצת משמעות מלשון השיחה שגם תלמידי הישיבה בכלל זה, כפי הנראה זה נובע מחוסר דיוק-לשון של העורכים בכתבת ההנחה, שהרי שיחה זו נאמרה בשבת ונכתבה לאחר מכן על פי זכרון השומעים בלבד **ולא הוגהה על ידי הרבי**, כך שאין כל מקום להסיק מסקנות על פי **דיוקי לשון** בהנחה זו **היפך דברים מפורשים** שאמר הרבי בהזדמנויות אחרות, כנ"ל, ופשוט!

טו. בשיחת פורים תשמ"ט (אות ב, תורת מנחם התוועדויות תשמ"ט ח"ב עמ' 454, בלתי מוגה) איתא:

"בענין השמחה, שמחה שלמעלה ממדידה והגבלה 'עד דלא ידעי', ובזה גופא לא רק כמו אלו שיוצאים ידי חובת 'עד דלא ידעי' על ידי שינה (כמובא בשו"ע), אלא מקיים הציווי 'לבסומי כו' עד דלא ידעי' כפשוטו (מבלי לחפש 'היתרים' ו'פשרות' וכיו"ב), ואשרי חלקו וגדול זכותו, ויהי רצון שממנו יראו וכן יעשו. וישנה ההבטחה שבודאי לא יהיה מזה דבר בלתי רצוי".

גם כאן על כרחך לומר שדבריו נאמרו רק בנוגע לאלו שאחרי גיל ארבעים, שעליהם לא חלה הגזרה ולכן רשאים וראוי להם לקיים 'עד דלא ידעי' כפשוטו. מה שאין כן האחרים שהם בכלל הגזרה, הרי כבר אמר **בפירוש כמה פעמים** (כנ"ל) שהגזרה חלה עליהם גם בפורים. וכפי שהבאנו לעיל, גם בשנה שלאחרי זה – תש"נ – אמר בפירוש שגם בפורים יש לנהוג על פי "ההגבלות דתורת החסידות" והדגיש שכוונתו ל"דברים ידועים ומפורסמים" שהם "גם בדפוס", כשהכוונה בפשטות לגזרה הידועה דתשכ"ג.

טז. בשיחת ג' דסליחות תנש"א (תורת מנחם התוועדויות תנש"א ח"ד עמ' 298, בלתי מוגה) נאמר:

"ובודאי יחליטו גם לערוך (עוד בלילה זה) 'א שטורעמדיקן פארבריינגען', וההתוועדות תהיה דוקא בשמחה גדולה, ועד למעמד ומצב ד'עד דלא ידעי' (עכ"פ אצל אחד מהמתוועדים, והוא יוציא בזה את כל המשתתפים), אם כי עם הגבלות כו', שהרי סוף סוף אין זה פורים".

מלשונו כאן יש לכאורה **קצת משמעות** שבפורים אין "הגבלות". וישנם כאלו אשר רוצים להיתלות בדקדוק לשון זה ולהסיק מכך **שמשנתו האחרונה** של הרבי היא שבפורים לא חלה הגזרה!

אכן, כבר ראינו לעיל **שכמה וכמה פעמים** אמר הרבי **במפורש** שהגזרה חלה גם בפורים, ולא יעלה על הדעת הישרה שישתור את דבריו הראשונים **הברורים** – על ידי **רמז קל** ובדרך אגב!

וראוי להביא בענין זה מדברי שו"ת חכם צבי (סי' קנ, יד מלאכי כללי שאר הפוסקים אות ג):

"אין להוציא **דין חדש** מדברי איזה מפרש או פוסק אם לא שהוא **מוכרח בהכרח גמור**, כי **אין מדרך הפוסקים** להביא **דרך אגב** ובלי שום ראיה, ודבר זה ראוי להיות נגד המעיין בכל מקום **והוא כלל גדול בתורה**".

ופשוט שתורתו של הרבי היא ככל שאר גופי התורה שיש ללומדה ולדייק בה רק על פי כללי הלימוד.

(ולהעיר מדברי הרבי עצמו אודות כללי הלימוד :

"עלולים ללמוד ולפלפל כו' מתוך גישה בלתי נכונה, מכיון שלא הקדימו ללמוד את כללי הלימוד כו', רואים במוחש שבהעדר לימוד וידיעת 'כללי הלימוד' עלולים לטעות בענינים פשוטים ועיקריים" [תורת מנחם התועדויות תשמ"ה ח"ב עמ' 1261]).

ואשר על כן, מאחר שהרבי חזר ואמר כמה וכמה פעמים בפירוש שגזרת המשקה חלה גם בפורים כנ"ל, על כרחך לפרש בפשטות גם בשיחה דשנת תנש"א על דרך הפירוש הנ"ל (בשיחות דתשמ"א, תשד"מ ותשמ"ט), שהביטוי "שהרי סוף סוף אין זה פורים" מכוון לאלו שאחרי גיל ארבעים, שהם אינם בכלל הגזירה ורשאים בפורים להגיע לבחינת "עד דלא ידע" כפשוטו, ועל זה בא הרבי לומר שבהתועדות זו של ג' דסליחות יגיע אחד מהמתוועדים שאחרי גיל ארבעים ל"עד דלא ידע" – אך גם זה "עם הגבלות", כשהכוונה בפשטות להגבלה **הכללית** שאמר בשעת הגזירה (בתשכ"ג) – ש"גם אלו שאחרי ארבעים צריכים למעט בשתיית משקה".

